

Тази книжка се издава от

 Save the Children UK

Спасете децата -
Обединено кралство

София 1000
Ул. "Иван Вазов" 38
Тел. 02 9865252
02 9814958

E-mail: office@savethechildrenbg.org
www.savethechildrenbg.org

I. Въведение

Наричат ни:

Мързеливи, невъзможни, хиперактивни, невнимателни, извън нормата, неуспешни...

Всъщност на нас ни е трудно, защото учим по различен начин.

Ние имаме огромна нужда от вашето разбиране, подкрепа, изчакване и приемане! По този начин можем да развием нашите силни и интересни страни!

Някои деца, когато тръгнат на училище, срещат неочаквани трудности в процеса на обучение. За тях е изключително трудно да научат четенето, писането или смятането. Те могат да имат трудност във всички или само в една от тези области. Част от децата са прекалено активни и невнимателни, а други – много бавни и мудни. Специалистите наричат това състояние дислексия (или специфични нарушения на способността за учене).

Проблемите на тези деца са свързани с получаването, обработката и съхраняването на информация. Те правят това по различен начин и най-много се затрудняват, когато трябва да работят под усилено умствено напрежение, каквото срещат те в учебния час.

Причината за особеностите при придобиване на грамотност (научаване на четенето, писането и смятането) не са свързани с проблеми на зрението и слуха, умствено изоставане, сериозни емоционални разстройства или неподходящо и недостатъчно обучение.

Тези деца не напредват достатъчно в обучението, когато учат или им се преподава с традиционните методи, предназначени за болшинството деца. Родителите и/или учителите често смятат, че детето ще се научи да чете (пише, смята), когато е готово за това, т.е. с времето всичко ще се оправи от само себе си. Това очакване не се оправдава. Тези деца имат специални нужди. Това означава, че за да научават, е необходим специален, много индивидуален подход. За да бъде подходът ефективен и полезен, трябва да се обмисли и планира след внимателно проведена оценка от специалисти: психолог, логопед, специален педагог, при нужда и лекар. Когато учителят забележи, че един ученик няма удовлетворяващи постижения, той може да посъветва родителите да потърсят обяснение за това. Родител, лекар или друг специалист също биха могли да насочат детето за изследване и по-нататъшна оценка от специалисти.

Оценката се прави не за да се сложи етикет на детето. Целта е да се види какво точно пречи на научаването и обработката на информация, кои са силните страни и интересите на детето. Да се реши по кой начин ще може да възприема и усвоява материала и да се направи индивидуална програма за обучение.

Добре е оценката да се направи от екип специалисти, работещи заедно!

Затрудненията, свързани със способността за учене, не могат да преминат спонтанно, техният характер не е временен. Проблемите в овладяване на четенето, писането, смятането могат да съпътстват човека през целия му живот в различна степен. Така автоматично тези хора още от детството се лишават от възможността да имат равен старт в живота в областта на професионалната реализация и на ежедневно функциониране. Като последствие от повтарящите се преживявания на неуспех и затруднения в области, в които повечето хора се справят с лекота, могат да се развият допълнителни проблеми – ниска самооценка, неувереност, тревожност, депресивност, поведенчески проблеми, чести оплаквания от главоболие и болки в корема, негативно отношение към училището, бягство от часове и учене и др.

Непознаването и/или неразбирането на проблемите на децата с този род особености само ги задълбочава.

II. По какво да разпозная, че детето ми има специфични нарушения на способността за учене/дислексия

Тези проблеми най-често се забелязват от родителя, когато детето започне училище и изостава от връстниците си. Важно е да знаете, че не всяко закъснение показва нарушение!!!

Трябва да обърнете особено внимание, ако виждате забавяне, когато детето достига възрастта за училище. Такива деца често напредват по-бавно, отколкото съучениците си. Разликата в нивото на научаване може да нараства във всеки следващ клас.

Всъщност много преди тази възраст има признаци, които са обезпокоителни. Ако ги забележите, е необходимо да се консултирате със специалист (психолог, логопед).

В предучилищна възраст:

- Изоставане в развитието на речта. Детето има ограничен запас от думи, незрял речник. Използва фрази, прави паузи. Бърка граматиката. Често не довършва изреченията. Трудно му е да свързва мислите си чрез думи и в логическа последователност. Разказва зле.

- Мисли предимно в образи и чувства, а не посредством думи и значението им.
- Особенности на паметта. Отнасят се както до неща, които чува (слухова памет), така и до тези, които вижда (зрителна памет). Има нужда от много повторения, за да научи стихотворение или да запомни нов вид информация. Отлично и дълго помни места, лица, преживявания, но се затруднява да запомни последователности и непрехивени факти и информация.

- Проблеми в движенията и координацията. Може да е несръчно, тромаво, да има лоша координация, трудно да пази равновесие. Доста по-късно от връстниците си да се научи да бяга, катери, кара колело.

- Проблеми във фината моторика. Изостава спрямо другите деца в уменията за самообслужване – обличане, закопчаване на копчетата на дрехите си, връзване на връзките на обувките си. Не успява да прерисува достатъчно точно фигури, букви и

други, тъй като не владее добре фините движения на пръстите на ръцете си.

- Трудно разпознаване на социалните ситуации. Има трудности или не може да разбере какво е отношението на другите към него, не разбира езика на тялото.
- Има проблеми с вниманието. Не може да задържа вниманието си достатъчно дълго време върху определена дейност, лесно се разсейва от външни дразнителни. Привлича го всичко наоколо.
- Свръхактивност. Трудно стои на едно място, непрекъснато се движи, не довършва нещата, които започва.
- Неспособност да следва указания. Често не успява да изпълни инструкция, която изисква няколко последователни действия.
- Лоша пространствена ориентация. Трудно се ориентира в нова обстановка; лесно се губи; има затруднения при разбирането и използването на понятия за ляво и дясно, север и юг, изток и запад, горе и долу и т. н.
- Неадекватни понятия за време. Ориентира се лошо във времето (ден, месец, сутрин, следобед, година, часовника).
- Трудно преценява съотношения. Има проблеми със значенията за малко и голямо, леко и тежко, близко и далече и др.
- Особености на възприятието. Детето изглежда неспособно да възприеме разликата между близки графични знаци (бърка например букви, които се пишат по подобен начин) и да ги копира правилно или е неспособно да възприеме различието между някои звукове, например да разпознае по телефона познати гласове, да разграничи звука от телефона и звънеца на вратата.

Част от затрудненията, които децата имат в предучилищна възраст, продължават да са налице и през начална училищна възраст, ако не са предприети адекватни мерки.

В училищна възраст:

- Трудности в четенето. Проявяват се като проблеми в декодирането (неправилно разчита думите, текста, прави замени на букви, думи, срички, изпуска или добавя букви, чете бавно, често губи мястото в текста, до което е стигнало) или в разбирането на прочетеното.

- Трудности в писането. Те са свързани с проблеми в правописа, планирането и създаването на собствен текст и др.
- Математически трудности. Свързани са с проблеми в количественото мислене, смятането, времевите и пространствените отношения. Затрудняват се при следване на ред и правила.
- Неуспешно развитие на основните стратегии за учене. Липсва способността за организация, планиране, изпълнение на поставена задача и контрол върху изпълнението.

Специфичните нарушения на способността за учене обхващат различни състояния и проблеми. Най-често срещани са проблемите в четенето. Дефицитът на вниманието и хиперактивността са проблеми за много ученици с това нарушение, но не за всички. Тези характеристики могат да се наблюдават и при други деца.

III. Характеристики

На нас ни е трудно, защото:

Обработваме информацията много по-бавно от другите деца в клас, затова ни трябва повече време да разберем задачата и да я завършим.

Обръщаме внимание на всички неща, които виждаме и чуваме около нас в час. Затова се разсейваме и изглеждаме невнимателни.

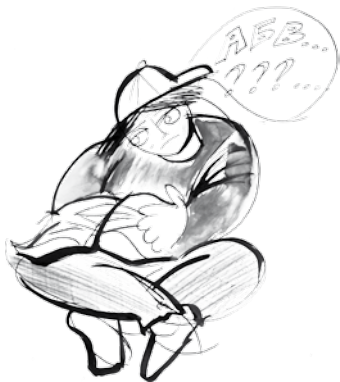
Понякога избързваме с отговора преди да сме чули или разбрали докрай задачата.

Много трудно се организираме. Не знаем откъде да започнем и да планираме последователно дейността си.

Покажете ни
как да го направим!

Когато срещаме сериозни трудности да овладеем четенето, ние имаме такива проблеми:

- четем много по-бавно от другите деца на нашата възраст;
- измисляме си думите по първата сричка или буква;
- усвояваме четенето много по-късно от другите деца; много бавно и трудно;
- не можем да четем - не умеем да свържем буквите (сричките) в дума;
- при четене нахъсваме думите, правим неподходящи паузи, четем монотонно;
- имаме затруднения, още когато започнем да учим буквите; запомняме ги трудно;
- объркваме последователността на сричките;
- не осъзнаваме какво сме прочели;
- започваме да следим текста наобратно и това ни обърква или губим редовете;

- понякога виждаме текста така:

Госдопаряг те ника да бенеряц с гоне

Вместо:

Господарят те кани да вечеряш с него

и това много ни обърква.

Когато срещаме сериозни трудности да овладеем писането, ние имаме такива проблеми:

- добавяме букви, срички, думи, когато пишем;
- изпускаме букви, срички, думи;
- заменяме букви;
- разменяме букви, срички, думи;
- не познаваме някои букви и/ или цифри;
- пишем доста нечетливо и неразбираемо;
- изписваме букви и цифри наопаки, сякаш ги виждаме в огледало и не разбираме, че това е грешка;
- дълго време, още в началото, когато ни ограмотяват, не можем да проумеем, че звуците на речта имат графични обозначения и затова не можем да започнем да пишем;
- често изписваме една и съща дума по различни начини;
- изпускаме препинателни знаци;
- трудно ни е да изразим мислите си в писмена форма (в по-късна възраст);

Когато срещаме сериозни трудности да овладеем смятането, ние имаме такива проблеми:

- трудно четем, пишем и осъзнаваме математически символи;
- не разбираме количествата;
- бъркаме аритметичните действия събиране и изваждане;
- решаваме задачите устно, но не можем да ги запишем;
- решаваме само елементарни задачи, с по-трудните не се справяме;
- не можем да решаваме задачи самостоятелно, а само с помощ;
- не можем да обясним решението на задачата;
- не можем да запомним таблицата за умножение;

IV. Специалистите разясняват

Тези проблеми не са свързани с общата интелигентност на детето. То просто учи по различен начин. При тези деца се забелязва една дисхармония между интелигентността и уменията, които би трябвало да владеят на определена възраст.

Тези трудности могат да присъстват изолирано, но по-често се наблюдават свързани, защото и причините за тях са общи.

Трудностите са най-вече в усвояване на писмената реч. Тя включва четенето (разбиране), писането (правопис и изразяване), а също така и извършването на математически действия и операции. Тези деца често срещат проблеми, когато трябва да научат нещо наизуст или когато учат чужд език. Представят се много по-добре на устни, отколкото на писмени задачи. Техните трудности не приключват с края на учебния ден и излизането от училище. Вкъщи също може да е много трудно на детето да учи. Това, което е най-объркващо и неразбираемо за учителите и родителите, е **непоследователното представяне на детето**. Справянето е като на приливи и отливи - един ден детето може да е добре по писане и зле по математика, а следващият час или ден - точно обратното.

Вина за това нарушение нямат нито родителите, нито самото дете. Няма единно обяснение и становище относно причините за този проблем. Едни и същи видове грешки и затруднения при отделните деца могат да се дължат на различни проблеми.

По-важна стратегия е не да се търсят причините, а решение на проблема и конкретни стъпки за справяне с него.

V. Какво можете да направите вие като родители?

- Заведете детето при подходящ специалист (психолог, логопед). Той трябва не просто да е специалист в дадената област, а да познава проблема и да има опит в работата с него. Лекарите не са специалистите, които работят с този род проблеми. Важно е да се открият причините за проблемите на детето навреме.
- Информирайте се какви корекционни мерки използва този специалист и се

консултирайте как вие да работите с детето вкъщи.

- Ако учителят на детето ви в масовото училище не е наясно с проблема, говорете с него за какво става дума.
- Не обвинявайте себе си, не обвинявайте и детето си за проблемите, които има.
- Научете се да наблюдавате неговите интересни и силни страни. Насърчавайте го преди всичко да развива силните си качества, умения и способности, независимо в каква област са те.
- Бъдете търпеливи!
- Необходимо е да се запознаете с проблема и да развиете реалистични очаквания за справянето на вашето дете.
- Осигурете на детето среда, която го приема такава, каквото е – безрезервно.
- Съвместно със специалистите, с които сте се консултирали (психолог, логопед), намерете ефективния и подходящ начин за обучение на вашето дете.

Важен фактор за успешно справяне с проблемите на децата е вие, родителите, да се включите активно в процеса на разпознаване и работа по преодоляването им.

Отношенията на сътрудничество между родители, учители, специалисти, са необходимо условие и изключително важна стратегия за успеха на децата.

Пътят към успеха на вашето дете в огромна степен зависи от **ВАС!**

VI. Индивидуална програма за обучение

След провеждане на подробна оценка от екип от специалисти, се съставя индивидуална програма за работа/ обучение на детето. Съставя се от учителя, специалистите, които са участвали в оценката, включват се и родителите. Трябва да се постигне съгласие относно нуждите на детето и какво ще се направи, за да се посрещнат тези нужди. Програмата включва следните области:

- **Настоящо ниво на функциониране.** Какви са уменията и какви са затрудненията на детето на този етап.
- **Краткосрочни цели.** Най-близките цели, към които ще е насочено обучението на детето.
- **Дългосрочни цели.** Цели, които се поставят в дългосрочен план – за учебната година.

- **Специални услуги.** Какви специални услуги ще получава детето (работа с психолог, логопед, специален учител и др.); форма на занятията с детето (допълнително след часовете, през почивните дни, вкъщи, друго; кой ще извършва тези занятия – учител, родител и др.); специални модификации на груповата работа в клас (как ще бъде изпитвано детето, какви задачи ще му се поставят в клас, как ще се включва в груповата работа и т.н.)

- **Времетраене на специалните услуги.** С каква честота и продължителност се предвижда детето да получава такива специални услуги.

- **Оценка на резултатите.** По какви критерии, от кого и кога ще се извърши оценка на резултатите от приложението на индивидуалната програма. Планира се време за следваща среща (или за периодични срещи) на екипа, който работи по изработването и приложението на програмата.

VII. Какво още трябва да знам, ако детето ми има проблеми в училище?

• Учене и емоции

Всяко дете, което се сблъсква продължително време с неуспех, се справя с този факт по различен начин. Затова и възможните поведенчески и емоционални прояви на децата са разнообразни.

То може да се чувства подценено, онеправдано, унижено от родителите, учителите и връстниците си. В по-късна възраст могат да се проявят и поведенчески проблеми. Тези деца са тревожни, имат проблеми във взаимоотношенията си с учители и родители. Често те са стресирани и нещастни в училище поради проблемите си в ученето. Там често са дистанцирани и тихи, а вкъщи показват нещастieto си чрез увеличаване на прояви като гневни изблици, вредни навици, безсъние, нощно напикаване, плач и т.н.

• Социални умения

Всяка социална ситуация изисква справянето и познаването на голям брой словесни/вербални и несловесни/невербални знаци. Тези деца се затрудняват да разкрият именно социалните нюанси в общуването. Те не умеят да разбират нещата, които изразяваме без думи, а чрез жестове, мимики, израз на лицето и тялото.

Често имат нарушено усещане за собственото тяло, неадекватно разбиране на понятията за време, пространство и посока. За тези деца е проблем да се задържат на определена тема, да разберат шега и смешка; да проумеят гледната точка на слушателя и др. Тези деца най-трудно работят в група. Там ситуацията се усложнява многократно, защото участват много хора и подаваните сигнали се умножават.

- **Самооценка и аз - концепция**

Ниската самооценка е едно често следствие за децата, които имат проблеми в училище, заради училищния им неуспех. За тях рискът от тормоз от страна на връстниците е по-голям. Много често са неприети в групата им. Трудно създават приятелства. Остават неразбрани или етикетирани негативно. В училище имат лошия навик да правят неблагоприятни сравнения между себе си и връстниците си.

Постиженията в ученето са важен фактор за развитието на самооценката на децата, затова трябва по-често да са поощрявани и хвалени пред всички за неща, които могат, независимо дали са свързани с обучение или не.

- **Мотивация**

Възможно е децата със специфични нарушения на способността за учене да имат ниска мотивация за учене. Те твърде често са изложени на преживяване на неуспех и по-малко получават позитивна оценка и обратна връзка в сравнение с другите деца. Всъщност те не са мързеливи, дори полагат неимоверно повече усилия от съучениците си. В следствие на неуспешния си опит в училище, те губят мотивация и понижават самооценката си. Стават склонни да търсят причината за неуспехите вътре в себе си, а в ситуации, когато се справят, приписват успеха на късмет. Това ги прави пасивни и немотивирани. За да се преодолеят негативните ефекти на повтарящия се неуспех, е необходимо да им се помогне да възстановят усещането си, че имат контрол върху резултатите от ученето. Те се нуждаят много повече от другите деца от похвали и поощрения, дори за по-незначителни постижения.

Особеностите им често не се познават и това се превръща в реален проблем. Тези деца се държат отговорни за неуспехите си, етикетират се като мързеливи и работещи "с нежелание", а такова отношение е свързано с развитието на ниска компетентност и мотивация.

VIII. Митове

- **Интелигентните хора умеят да четат добре и съответно тези, които не четат много добре, не са интелигентни.**

Децата с дислексия обикновено са интелигентни и дори имат изявени умения и способности в определени области.

- **Става дума просто за мързел, а не за някакво нарушение.**

На практика много често децата с това нарушение са обявявани за мързеливи и немотивирани. В действителност липсата на мотивация може да бъде следствие от постоянното преживяване на неуспех и несправяне.

- **Хората, които не са достатъчно възприемчиви и чувствителни към другите, всъщност не ги е грижа за тях и техните нужди.**

Въпреки че много често тези деца имат затруднения във възприемането и разбирането на чувствата и посланията на другите хора, това е следствие от техните специфични дефицити, а не от липсата на загриженост.

IX. Силните страни на децата с дислексия

Дислексия (в този широк смисъл на думата) са имали Айнщайн, Едисон, Леонардо да Винчи, Х.К. Андерсен, известни артисти като Том Круз, Силвестър Сталоун, Шер, Дж. Буш младши и др.

Много често това, че не обработват информацията по стандартно приетия начин „като другите хора“ ги прави уникални и понякога дори гениални, защото те имат или изработват собствен модел за това. Някои от тях са много творчески ориентирани и са сред успешните хора на изкуството. Тези, които мислят предимно чрез образи, са много по-бързи от другите в точността да си представят обектите обемно и могат да се реализират успешно в строителство и инженерство. Те са чувствителни и усещат околния свят по различен начин. Много от децата с дислексия са особено интересни и нестандартни личности.

Всички тези деца се нуждаят от РАЗБИРАНЕ и приемане на тяхната уникалност!

Съдържание:

- I. Въведение
- II. По какво да разпозная, че детето ми има специфични нарушения на способността за учене/дислексия
- III. Характеристики
- IV. Специалистите разясняват
- V. Какво можете да направите вие като родители?
- VI. Индивидуална програма за обучение
- VII. Какво още трябва да знам, ако детето ми има проблеми в училище?
- VIII. Митове
- IX. Силните страни на децата с дислексия

Автори:
д-р Анета Атанасова -
психолог
Олга Георгиева - логопед

Редакция:
Проф. д-р на п. н. Ваня Матанова

Художник:
Здравка Димитрова

Тази публикация се издава
с финансовата подкрепа на **Фондация ОАК**

© Всички права запазени.